

UDK:930

Aziza REZVONOVA,
O'zbekiston Milliy universiteti o'qituvchisi
E-mail: rezvonovaaziza@gmail.com

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti professori A.Zamonov taqrizi asosida

BUXORODAGI MIR ARAB MADRASASI TARIXIGA DOIR BA'ZI MULOHAZALAR

Annotatsiya

Ushbu maqolada Buxorodagi Ubaydullaxon me'morchilik va qurilish faoliyati, uning hukmdorligi davrida pir rahnomosi Mir Arab (Amir Abdulla Yamaniy) tomonidan qurilgan Mir Arab madrasasi bilan bog'liq ma'lumotlar tahlil qilingan. Shuningdek, XVI asrning ikkinchi yarmida Buxoro me'morchiligi maktabining o'ziga xosligi va binolarning boy va sarmehnat naqsh - koshinli sopol yig'ma mazayka bezaklariga alohida to'xtalib o'tilgan. Shu yo'nalish ishlatilgan inshootlardan biri Buxorodagi Mir Arab madrasasi hamda uning me'moriy yechimi, tashqi kompozitsion ko'rinishi tarixiy manbalar va ilmiy adabiyotlar asosida o'rganilgan. Unda Mir Arab madrasasi 25-30 yil davomida qurilgan, degan taxminlarga oydinliklar kiritilgan. Mir Arab hazratlari vafotidan so'ng, madrasaning qurilish tarixi, shart-sharoitlari, moliyalashtirish manbalar ham uning me'moriy yechimi tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: Ubaydullaxon, Mir Arab (Amir Abdulla Yamaniy, G'ijdivon, Najmiy Soniy, madrasa, inshoot, ta'lim, Buxoro shahri, obida, sulola, arxitektura, me'morchilik, qurilish tarixi.

SOME REMARKS ON THE HISTORY OF MIR ARAB MADRASHA IN BUKHARA

Annotation

This article analyzes information related to the architectural and construction activities of Ubaidullah Khan in Bukhara, the Mir Arab madrasa built by the pir leader Mir Arab (Amir Abdulla Yamani) during his reign. Also, in the second half of the 16th century, the originality of the Bukhara school of architecture and the rich and laborious pattern of the buildings - tiled ceramic composite mazaika decorations were specially emphasized. One of the buildings where this direction was used is the Mir Arab madrasa in Bukhara and its architectural solution and external compositional appearance were studied on the basis of historical sources and scientific literature. It clarified the assumptions that the Mir Arab madrasa was built for 25-30 years. After the death of His Holiness Mir Arab, the construction history of the madrasa, conditions, financing sources and its architectural solution were analyzed.

Key words: Ubaidullah Khan, Mir Arab (Amir Abdulla Yamani, Gijdivan, Najmi Soni, madrasa, structure, education, Bukhara city, monument, dynasty, architecture, architecture, construction history.

НЕКОТОРЫЕ ЗАМЕЧАНИЯ К ИСТОРИИ МИР АРАБСКОГО МЕДРАША В БУХАРЕ

Аннотация

В данной статье анализируются сведения, связанные с архитектурно-строительной деятельностью Убайдулла-хана в Бухаре, медресе Мир Араб, построенного лидером пиров Мир Арабом (Амиром Абдуллою Ямани) во время его правления. Также во второй половине XVI века особо подчеркивалось своеобразие бухарской школы зодчества и богатый и кропотливый рисунок построек - изразцовые керамические составные украшения мазаики. Одним из зданий, где использовалось это направление, является медресе Мир Араб в Бухаре, его архитектурное решение и внешний композиционный облик изучены на основе исторических источников и научной литературы. Он уточнил предположения о том, что медресе Мир Араб строилось 25-30 лет. После смерти Его Святейшества Мир Араб была проанализирована история строительства медресе, условия, источники финансирования и его архитектурное решение.

Ключевые слова: Убайдулла-хан, Мир Араб (Амир Абдулла Ямани, Гиждиван, Наджми Сони, медресе, строение, образование, город Бухара, памятник, династия, архитектура, архитектура, история строительства.

Kirish. Buxoro – Markaziy Osiyoning qadimiy shaharlaridan bo'lib, Buyuk Ipak yo'lidagi eng yirik va mashhur savdo markazlaridan biridir. Shahar umumjahon tamadduni rivojlanishining eng muhim bosqichlari bilan chambarchas bog'liq bo'lgan o'zining ming yillar davomida shakllangan boy va noyob tarixi bilan madaniy-ma'rifiy va ma'naviy-diniy qadriyatlarining rivojlanishiga ulkan hissasini qo'shib kelgani bilan butun dunyoda shuhrat qozongan.

XVI asrda "Muhammad Shayboniyxon boshchiligidagi ko'chmanchi o'zbeklar Movarounnahr va Xurosonni egallab, temuriy shahzodalar hukmronligiga chek qo'ydi va ulkan hududga o'zlarining markazlashgan davlatiga asos soldi. Bu davlat poytaxti avval Samarqand bo'lgan bo'lsa, XVI asr

o'rtalaridan boshlab, Buxoroga ko'chiriladi [11]." Demak XVI asr o'rtalaridan boshlab shayboniy hukmdorlar tomonidan Buxoroda markazlashgan va poytaxt shahar sifatida ijtimoiy – siyosiy, iqtisodiy madaniy- ma'rifiy rivojlanishlar amalga oshirildi.

Shayboniy hukmdorlar poytaxt Buxoro va uning atroflarini obod qilishga harakat qildilar. Ayniqsa, bu ishlar Ubaydullaxon (1533-1540) davrida me'morchilikka katta e'tiborini qaratdi. So'zimizning isboti sifatida o'sha davr tarixchisi Hofiz Tanish Buxoriyning "Ubaydullaxon adolat shevasida dinparvar va siyosat yo'lida g'oyatda mashhur podshoh edi. Uning davrida va halovati zamonida Movarounnahr, xususan Buxoro viloyati gullab yashnadi [9]."

Ubaydullaxon davrida Buxoro xonligida shahar obodonchiligiga va yo'llar qurilishiga ham jiddiy e'tibor berilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Mustaqillik sharofati bilan tarixning har bir davri, shu jumladan, O'rta Osiyoda hukmronlik qilgan xonliklar davri bo'yicha ham manbalar, ilmiy asarlar orqali tahlil qilinib, xolisona tarix yoritila boshlandi. O'zbek xalqi davlatchiligi tarixini o'rganishda nisbatan kam tadqiq etilgan hamda e'tibordan chetda qolib kelgan shayboniylar sulolasi hukmronligi davri ham o'ziga xos o'ringa ega. Bugungi kunda shayboniylar sulolasi hukmronlik qilgan Buxoro xonligidagi madaniy jarayonlar tarixi bo'yicha ilmiy tadqiqot natijalari sanoqli. Shunday bo'lsa-da, Buxoro xonligida shayboniylar hukm surgan davri tarixining turli jihatlarini R.G.Mukminova, B.A.Ahmedov, G.A.Agzamova, H.H.To'rayev, A.Ziyo, Q.K.Rajabov, A.Jumanazarov, A.Zamonov kabi mamlakatimiz olimlari tadqiq qilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur maqolani yozishda tarixiylik, xolislik tamoyillariga amal qilgan holda, tizimlilik, xronologik va qiyosiy tahlil, statistik tadqiqot usullaridan foydalanilib, Buxoro xonligida shayboniylar sulolasining yirik madaniyat vakillaridan biri bo'lgan hukmdor Ubaydullaxon hukmronligi va uning davrida ustoz va rahnamosi sharafiga bunyod etilgan Mir Arab madrasasi qurilishi bilan bog'liq faoliyat tahlil qilindi.

Tahlil va natijalar. Ubaydullaxon davrida Buxoroda ilm – fan va ta'lim sohasini rivojlantirish maqsadida bir qancha ta'lim muassasalari, qator yodgorliklar va turli maqsadga mo'ljallangan qurilish ishlarini amalga oshirganlar.

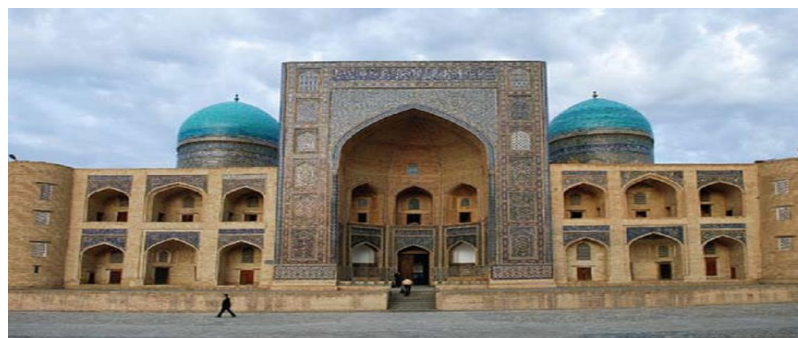
Buxoro shahri qadimiy va me'moriy jihatdan beqiyos shaharlardan biri bo'lib, uning 1997-yilda 2500 yillik yubileyi nishonlandi. Muso Saidjonovning 1927-yilda arab alifbosida yozilgan "Buxoro shahri va uning eski binolari" asari XVI asr Buxoro xonligidagi madaniy jarayonlar va shahardagi bunyodkorlik ishlari, me'moriy inshootlarning qurilish tarixi haqida qimmatli ma'lumotlar beradi [9]. Bu asar Buxoro shahrida bunyodkorlik ishlari, me'moriy inshootlarning qurilish tarixi haqidagi ma'lumotlarni berishi bilan ajrab turadi.

XVI asr davomida shu davrning barcha muhandislik imkoniyatlari va jamiyatning ma'naviyat va madaniyati darajasiga mos ravishda ko'plab binolar, me'moriy majmualar, inshootlar bunyod etildi. Bu davrda yetuk bunyodkorlik, ta'lim

muassasalaridan biri Mir Arab madrasasidir. Mir Arab madrasasi 1520-1536 yillar ichida Ubaydullaxonning ustoz va rahnamosi Amir Abdulla Yamaniy (Mir Arab) sharafiga bunyod etilgan. O'sha davr tarixchisi Xasanxo'ja Nisoriyning "Ubaydullohxon baloi ofatlarni daf qiluvchi Buxoro shaxri obodonchiligi va qurilishlari uchun ko'p say - harakatlar ko'rsatdi. Buxoro qadimiy shahar bo'lib, tegrasi ulkandir. Beshinchi ilmdan deb hisoblaydilar zuxroga taalluqlidir [7]" kabi so'zlarini keltirishimiz mumkin.

XVI asr Buxoro me'morchiligida asosiy rivojlanish yo'nalishlari bo'yicha har biri taqriban uch o'n yillikni qamraydigan uchta qurilish davri ajratish mumkin. Birinchi davr - 1500-1530 yillar - Buxoroning temuriylardan keyingi rivojlanish davrini o'z ichiga olib, u asosan Ubaydullohxonning qurilish faoliyati bilan bog'liq [3]. Ya'ni bu davr Buxoro me'morchiligi maktabining o'ziga xos shakllangan davri hisoblanadi. Bu davr binolari boy va sermehnat naqsh – koshinli sopol yig'ma mazayka bezab turishini ko'rishimiz mumkin. Bunyodkorlik ishlarida nafaqat sulola namoyandalari, balki o'z davrining ko'zga ko'ringan katta moddiy imkoniyatiga ega kishilari ham chetda qolmaganlar. Shular jumlasiga Ubaydullaxon hukmronligida ustoz va rahnamosi sharafiga bunyod qilingan Mir Arab madrasasi misol keltirishimiz mumkin.

Bu madrasa qurilishi 1512-yil G'ijdivon yaqinida shayboniylarning Eron qo'shinlari ustidan g'alabasidan tushgan o'lja – mablag'ni Ubaydullohxon o'z piri Mir Arabga madrasa bunyod etish uchun taqdim qilgan [6]. G'ijdivon jangidagi g'alaba Mir Arab (Amir Abdulla Yamaniy) tufayli qo'lga kiritilganligi bois safaviylar qo'shinidan tortib olingan katta o'ljaning asosiy qismini Ubaydullohxon o'z ustoziga topshiradi. Chunki, Eron hukmdori Najmiy Soniy qo'shinining mag'lub bo'lishi muhim siyosiy ahamiyatga ega edi. Sababi shunda ediki, bu voqea shayboniylarning taxtda qolish qolmasligini hal qilardi. G'ijdivon jangidagi g'alaba Mir Arab (Amir Abdulla Yamaniy) tufayli qo'lga kiritilganligi bois safaviylar qo'shinidan tortib olingan katta o'ljaning asosiy qismini Ubaydullohxon o'z ustoziga topshiradi. Buyuk tariqat piri o'z navbatida bu mablag'ga Buxorodagi mashhur Mir Arab madrasasini qurdiradi [8]. Yuqoridagi bir birini tasdiqlovchi ma'lumotlar ham Ubaydullohxon o'z piri Mir Arabga madrasa bunyod etish uchun olingan o'lja - mablag'ni taqdim etganini ko'rsatadi.

Ushbu madrasaning imoratiga qachon va qaysi yilda kirishilgani ma'lum bo'lmasa ham, imoratning bitishidan avval 936 – hijriy yilda Mir Arab hazratlarining o'lgani ma'lumdur. Mir Arab hazratlarining Sayramdagi mol-mulki o'zi Buxoroda bo'lgan chog'ida 928 hijriy yilida Yassi hokimi Ko'chkunchixon o'g'li Abdullo Sulton va Toshkent hokimi Sevinchxon tamonidan talon - taraj qilinadi. Bundan keyin Mir Arab hazratlarining Buxoroda turib qolganligi va shu yil

oralig'ida madrasa imoratini boshlagandir deb qiyos qilinsa bo'ladi. Mir Arab hazratlari vafotidan so'ng uning vasiyati bo'yicha o'z kuyovi Shayx Zikriyo imoratni qurilishini davom ettirib, 92 hijriy yilda bitkazadi [4]. Yuqoridagi ma'lumotlarga ko'ra madrasa 10-15 yil davomida quriladi.

Mir Arab madrasasi dunyoga dong'i ketgan madrasalardan biri bo'ldi desak adashmaymiz. U Masjid Kalonning ro'parasida bo'lib, yonida mashhur Minorai Kalon

joylashgan bo'lib, keng va yuksak sahnasi, to'rt peshtoqi, ikki yuksak gumbazi bor. Gumbaz va peshtoqlari koshin bilan ishlangan, peshtoqlar turli yozuvlar bilan bezatilgan ekan. Inshoot darvozasi nihoyatda chiroyli tarzda turli naqshlar va yozuvlar bilan bezatilgan bo'lib, unda ko'k rang ustuvor bo'lgan [1]. Yuqoridagi ikkita mulohazali fikrlardan ham bilishimiz mumkin, madrasa Ubaydullaxon davrida qurilgan inshootlar ichida eng nufuzlisidir.

“Ubaydulloxonning davlati ayyomida barpo bo'lgan oliy imoratlardan biri Mir Arab oliy madrasasidir, tengi yo'q darajada qurilgan. Uning ta'rixini ham Aziziy shunday bitgan. Ta'rixi:

Mip Arab, faxri Ajam, on ki soxt

Madrasai oliyi bas bul ajab.

Bul ajab on ast, ki ta'rixi o'st,

“Madrasai oliyi Mir Arab”...

dan hosil bo'ladi (942—1536). Ushbu forsiy qitani xattot Mirali Fathobodiy –Buxoriy madrasa darvozasiga yozgan hisoblanadi. Shuni takidlash lozimki, Sadridin Ayniy yozishicha “Madrasaning umumiyat tarixi uchun mashhur xushnavislardan Buxorolik kotib Mir Ali ushbu forsiy qit'ani aytib, madrasa darvozasiga yozgan:” deb aytilgan. Bu yerda biz bir birini inkor qiladigan tarixiy faktlar keltirilganini ko'rishimiz mumkin.

Shayboniylar davri me'morchiligida temuriylar me'morchiligidan farqli o'laroq peshtoq va koshinlardagi epigrafik yozuvlarda ilk bor turkiy tildagi bitiklardan foydalana boshlaganligi aniqlangan.

Ish jarayonida Mir Arab madrasasi faoliyatiga doir bitta vaqf hujjatini uchratdik deb yozadi muallif Jumanazar Abdusattor. Unda madrasa xujralari soni ko'rsatilmagan. Hujjat qog'ozi eni 36 sm, satrlar oralig'i 2.5 sm atrofida, nasx xatiga yozilgan. Ilgari namda qolgani sababli hujjatning bir tomoni mog'orlagan va yozuvlariga zarar yetgan. Ya'ni yuqoridagi hujjat ma'lumotlarida ko'rsatilishicha, madrasaning sharqiy qismida xazrat Mir Arabning mulki, ko'cha mavlono Muhammad Miskin madrasasi vaqf yerlari bo'lgan deb ko'rsatilgan.

Madrasada darslar katta-katta guruhlarda olib borilgan. Guruhlar asosan ellik, oltmish yetmish talabalardan tarkib topgan va darslar madrasaning katta xonalarida o'tkazilgan. Bu xonalar madrasa masjidi vazifasini ham bajargan. Bundan tashqari manbalarda madrasa talabalari diniy bilim bo'lgan Qur'oni Karim, fiqh, shariat asoslari, diniy-axloqiy adabiyotlar bilan birga til, adabiyot tarix, falakiyot, mantiq, falsafa, xandasa (geometriya) kabi dunyoviy va aniq fanlardan ham ta'lim olganlar [5]. Shunga qaramasdan, bu davrda madrasalarda diniy-axloqiy ta'limga asosiy e'tibor qaratilib, dunyoviy ta'lim berish nisbatan orqada qolgan edi. Bizning kunlarimizgacha saqlanib qolgan me'morchilik yodgorliklari hamda yozma manbalar xonlikda adabiyot, tarix, xattotlik va musiqa san'ati, me'morchilik rivojlanganligidan dalolat beradi.

Manbalarda takidlanishicha, madrasada tib, ilmi nujum, mantiq, xattotlik, matematikaga oid kitoblar saqlangani aytiladi. Madrasada bugungi kunda ham ko'plab qadimiy kitoblar saqlanib kelinmoqda.

Madrasa o'qituvchilari-mudarrislar va boshqa xizmatchilar maoshlari, talabalar nafaqalari, kutubxona xarajatlari, ta'mirlash ishlari va boshqalarga ketadigan mablag'lar vaqf yerlaridan keladigan foyda hisobidan qoplangan.

Madrasani bunyod etilishida asosan xom va pishiq g'isht, loy, yog'och, sement, temir, tunuka va shu kabi mahsulotlardan keng foydalanilganligini ko'rishimiz mumkin [12]. Madrasaning umumiy tarhi 68,5-x51,8 m., hovli

35,4x31,3 m., darsxona 8x8 m. Hovlisi to'rtburchak shaklida bo'lib, atrofini oldi ravoqli, ikki oshyonli 114 hujra o'rab turadi. Tomonlar o'rtasidagi 4 baland peshtoqli darsxona – ayvon hovli mahobatini oshiradi. Tuzilishi jihatidan naqshinkor janubiy peshtoqning dastlabki qiyofasi saqlanib qolgan, bu naqshlarning tarkibiy qismida yulduzsimon bezaklar uchraydi. Undagi bezaklarning saqlanib qolgan ayrim parchalaridan naqshlar g'oyat nafis va nozik bo'lganligini bilish mumkin. Ya'ni XVI asr binolarning tashqi bezaklarida jozibadorlik ancha susaygan, lekin binolarning intererlari ilgargidek serhasham qilib bezatilgan.

Miri Arab madrasasi an'anaviy me'moriy usul asosida qurilgan. Hashamdor bosh peshtoq, tashqarida ikki burchakda ikki guldasta, peshtoq va guldastalar oralig'ida baland dumaloq ustivor (baraban)larga o'rnatilgan ikki feruza gumbaz o'ng tomondagi gumbaz ostidagi xona bugungi kunda ham masjid vazifasini o'taydi.

Inshoot tashqaridan ikki qavatli bo'lib, ko'rinib tursada, u to'rt qavatdan iborat bo'lgan. To'rtburchak shaklida qurilgan, keyinchalik oldindan peshtob qurilib kengaytirilgan. Inshootning ichi har doim konussimon darchalar yordamida yoritib kelingan. Madrasaga kirganda chap qo'l tarafda madrasa bunyodkori Sayyid Abdulloh Yamaniyning qabri joylashgan. Shu bilan birga maxsus qurilgan xilhonada shayboniy hukmdor Ubaydullaxon qabri va bir necha qabrlar hozirgi kungacha ham saqlanib kelinmoqda. Qablardan chetroqda kichkina xona bo'lib, u chillaxona deyilgan.

Hujralar bosh peshtoq tomonidagi ko'chaga (Masjidi Kalonga) hamda hovlining to'rt tomoniga qaratib ikki qator qilib qurilgan. Hovli burchaklari hujra ravoqlari bilan chegaralangan va to'rt devorning o'rtasida chuqur ravoqli to'rtta peshtoq ishlangan. Hilxona gumbazi to'rtta o'zaro kesishgan toq ustiga dekorativ gumbaz va aylana ustivorga o'rnatilgan tashqi qubbadan iborat. Hovlidagi ayvonning yuqori qismida panjara bo'lgan. Bino pardozida koshinkorlik va koshinburush ishlatilgan [2]. Bundan ko'rishimiz mumkin, Mir Arab madrasasi xalq me'morchiligi an'analaridan foydalanilgan, monumental binolar tipida va Sharq me'morchilik an'analarining “Chor” uslubida, eshiklari xotamkori uslubida qurilgan.

Sadridin Ayniyning “Mir Arab madrasasi Buxoro inqilobi chog'ida bir oz zararlangan va otilg'on to'plardan minorasining ba'zi bir yerlari upirilg'ondi. Shuni isloh qilish chorasini ko'rishimiz kepak.” deb idora qilishni ta'kidlagan.

Rejalashtirilgan madrasa qurilishi uchun an'anaviy hajm-rejaviy yechim qabul qilingan. Fasadning o'rtasida birinchi bo'lib ko'zga tashlanadigan yirik peshtoq joylashtirilgan. Ichki hovli burchaklari kesilgan to'g'ri to'rtburchak shaklida bo'lib, uning atrofida ikki qavatli ayvonli hujralar joylashgan. Bosh fasad bo'ylab peshtoqning o'ng va chap qanotida ikkita gumbazli zal joylashgan. Bosh fasad burchaklarida vazmin kichik minora - «guldasta» tiklangan. Ba'zi bir yechimlar bo'yicha masjid loyihasi mumtoz yechimlardan farq qiladi. Kiraverishda o'ng qo'lda darsxona, chap qo'lda go'rxona joylashgan. Daxmalar tantanavor tarzda qurilgan, zal parasli konstruksiyalar bilan yopilgan [10]. Madrasa arxitekturaviy jihatdan mukammal va qulay qilib barpo etilgan.

Madrasani bezashda, asosan, oq, sariq, yashil ranglardan unumli foydalanilgan. Qizil rang kishining qon bosimini ko'taradi, deb hisoblashgan. Bundan tashqari, Buxoro issiq hudud bo'lganligi bois bu rang odamlarga ko'p ham yoqmag'an. Koshinlarga kam miqdorda tilla, kumush, mis, qo'rg'oshin qo'shilgan. Bularning hammasi sifatligi bilan ajralib turadigan kvars qumiga aralastirib ishlatilgan. Bundan

ko'rishimiz mumkin, madrasada ranglarning bir biri bilan uyg'unligi va insonlarga muntonosibligiga ham alohida e'tibor berilgan.

Shu madrasada yoshligidan tahsil olgan, Sadriddin Ayniy Buxorolik taniqli tojik adibi o'zining Buxoro kitobida xonalarni izohlab "odam ham, havo ham, yorug'lik ham birgina eshikdan kiradi, o'choqning tutuni ham o'sha yerdan chiqadi, dahlizdagi o'choqda ovqat pishiriladi, o'tin qo'yiladi, yuz-qo'l yuviladi" deb yozib qoldirgan. Bu esa XVI asrlar me'morchiligida binolar konstruksiyalari yanada takomillashganidan dalolat beradi.

Mir Arab davrida ham uning sharafiga Sayramda bo'lg'on imoratlarining biri Ubaydullaxon madrasasidir. Ushbu madrasa zamonning eng katta madrasalaridan bo'lib, keng va baland peshtoqli peshtoqning ikki yonida ikki yuksak minorasi bor ekan, Bu minoralarning qafaslari ostida bir cho'p bog'lanib, undan yo'g'on bir zanjir osdirilgan. Minora ustiga chiqib, cho'pni qimirlatganda zanjir harakatga kelar ekan, shundoqkim, bu holni uzoqdan ko'raturg'onlar minora yiqilayotibdir deb gumon qilar ekanlar. Vosifiy "Badoe ul-vaqoe" da ushbu madrasaning rasmi kushodiga o'zi hozir bo'lganligini yozib qoldirgan. 1921-yil Rossiya imperiyasining bosqini tufayli madrasaning peshtoqi to'p zarbidan madrasa sathiga qulab tushgan.

Xulosa va takliflar. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, Ubaydullaxon davrida Buxoroda ilm-fan, shaharsozlik, me'morchilik va hunarmandchilik, savdo-sotiq kabi sohalarda katta yutuqlarga erishilgan. Bu esa shayboniylar hukmronligi davri o'zbek davlatchiligi tarixida muhim ahamiyatga ega davr ekanligini ko'rsatib turibdi. Shayboniylar ham temuriylardan qolishmagan holda bunyodkorlik ishlarini amalga oshirgan. Buni birgina Ubaydullaxon davrida bunyod etilgan Mir Arab madrasasi misolida ko'radigan bo'lsak, ko'pgina me'moriy yodgorliklar tag-tugi bilan yo'q bo'lib ketgan ammo, Mir Arab madrasasi me'morchiligi san'atining o'zi bir alohida madaniy meros sifatida namoyon bo'lib turibdi. Bu madrasa bugungi kunda yurtimizda mavjud bo'lgan madrasalar orasida hozirgi kunga qadar o'quv sohasida uzluksiz faoliyat olib kelmoqda.

Shu yerda ta'bir joiz bo'lsa, rus yozuvchisi N.V.Gogolning quyidagi fikrini bayon etish maqsadga muvofiqdir. "Me'morchilik ham xalqning toshga bitgan yilnomasidir va u halok bo'lgan xalq haqida va uning adabiyoti va na afsonalari so'zlay olmaganagina tilga kiradi". Haqiqatdan ham me'morchilik tarixi insoniyat jamiyati taraqqiyotining naqadar ulkan va mashaqqatli yo'lni bosib o'tganligidan dalolat berib turadi. Bundan ko'rishimiz mumkinki, shayboniylar davri me'morchiligi madaniyat va san'at tarixida chuqur o'rganilishi kerak bo'lgan eng dolzarb mavzulardan biridir.

ADABIYOTLAR

1. Абдусаттор Ж. Бухоро: Таълим тизими тарихи.-Тошкент:2017, 339.b
2. Ахмедов М.К. Ўрта Осиё меъморчилиги тарихи.-Тошкент:Ўзбекистон,1995.-б.66-67.
3. Бухоро шарк дурдонаси.-Тошкент: Шарк, 1997.-б.98.
4. Бухоро мавжлари. Садриддин Айний.Мир Араб иморатлари.-Тошкент:2009.-б.12.
5. Каримов.Б. Бухородаги Мир Араб мадрасаси. // Ўзбекистон макон ва замонлар оша.–Тошкент: 2011, 6.79
6. Мирзаев Б.Убайдуллахон-Шайбонийлар давлатининг хукмдори.-Тошкент: Mumtoz so'z,2016.-б.23-24.
7. Нисорий, Ҳасанхожа.Музакири ахбоб. Форс тилидан тарж: И.Бекжон.-Тошкент: А. Қодирий номидаги Халк мероси,-б.21.
8. Ражабов Қ, Очилов Э.Убайдуллахон. – Тошкент: Abu matbuot-konsalt, 2011, 14 б.
9. Саиджонов М. Бухоро шаҳри ва унинг эски бинолари. / таржимон Ҳ. Тўраев –Тошкент: 2005, 58 б.
10. Ҳофиз Таниш ал-Бухорий. Абдуллонома. Биринчи китоб./ таржимон С. Мирзаев –Тошкент: Шарк, 1999, 416 б.
11. Vaxitov.M.M.,Mirzayev Sh.R.Me'morchilik – Тошкент: Tafakkur, 2010, 361 b.
12. Zamonov A.Buxoro xonligi tarixi. – Т.: Bayoz, 2021.
13. Zamonov A.Tarix fanidan olimpiyadaga tayyorlanamiz. – Т.: Bayoz, 2012.